

**ΗΜΕΡΙΔΑ
ΚΥΡΙΑΚΗ 10 ΜΑΪΟΥ 2026**

«Η συμβολή των Δήμων στη διατήρηση της χορευτικής μας Παράδοσης»

ΘΕΜΑ: Σύγχρονες Λαογραφικές & Εθνογραφικές Προσεγγίσεις του Χορού

Φλουρής Στυλιανός
Καθηγητής Φυσικής Αγωγής
Διδάκτορας ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗ 2026

Επιλεγμένες έννοιες & γνωρίσματα του χορού

Ο χορός:

- διατρέχεται από μια **τρισδιάστατη** ενότητα: **κίνηση – μουσική & ποίηση ή λόγος** (Ζωγράφου, 2003, Γκαρτζονίκα, 2009 & 2016).
- εκλαμβάνεται «**ως γλώσσα του σώματος**» (Williams, 2001, Ζωγράφου, 2003)
- ως «**σύμβολο της συλλογικής ενότητας**» αφού συνέχει σε ένα συνεκτικό ιστό τον ιδεολογικό, ψυχολογικό και κοινωνικό κόσμο της ομάδας (Ζωγράφου, 2003, Γκαρτζονίκα, 2009 & 2016)
- «**καταγράφει εκφραστικά ποικίλες όψεις της κοινωνικο-πολιτισμικής πραγματικότητας & σωματοποιεί ισχύουσες αντιλήψεις & συμπεριφορές**» (Τσουβαλά, 2008).

Επιλεγμένες έννοιες & γνωρίσματα του χορού

Ο χορός:

- δημιουργεί μια «**συνισταμένη των δυναμικών σχέσεων** όπως: η ιστορική πραγματικότητα, οι κοινωνικές σχέσεις, η τοπική ταυτότητα, ο χώρος, οι οικογενειακές σχέσεις, η κοινότητα, η κίνηση & μουσική, οι ανταλλαγές, οι άνθρωποι και άλλα» (Γκουτσίδης, 2004)
- είναι ανθρώπινη **συμπεριφορά** που συνίσταται από «**σκόπιμες ρυθμικές & πολιτισμικά σχηματοποιημένες διαδοχές σωματικών κινήσεων**, συνήθως διαφορετικές από εκείνες που πραγματοποιούνται στις συνηθισμένες κινητικές δραστηριότητες» (Hanna, 1999)
- έχει λειτουργήσει ως «**μέσο κοινωνικοποίησης & μύησης στις αξίες & συμπεριφορές της κοινωνίας**» (Λυκεσάς, 2010)
- θεωρείται ως ένα βασικό **μέσο «διατήρησης & μετάδοσης της ιστορίας & της πολιτιστικής ανάπτυξης»** (Λυκεσάς, 2002)

Επιλεγμένες έννοιες & γνωρίσματα του χορού

Ο χορός:

- είναι ανθρώπινη συμπεριφορά, συνθεμένη από σκόπιμες ρυθμικές και πολιτισμικά σχηματοποιημένες διαδοχές μη λεκτικών σωματικών κινήσεων και χειρονομιών, που επεξεργάζεται, ότι στην κοινωνία περιπλέκεται.
- οργανωμένες κινητικές δραστηριότητες που επινοούνται από επιλεγμένα ερεθίσματα ενδοψυχικά και του περιβάλλοντος τα οποία το ανθρώπινο σώμα ως αδιαίρετη ενότητα μεταφράζει με σημασία μεσ' από μια καλλιτεχνική χειραγώγηση της κίνησης.
- Όπως κάθε μορφή έκφρασης, σχηματοποιείται με αξίες χαρακτηριστικά και πίστεις των ανθρώπων που συνθέτουν την «ολική» κοινωνία.

Επιλεγμένες έννοιες & γνωρίσματα του χορού

Ο χορός:

- εξαρτάται από τα αισθήματά τους τις σκέψεις και τις δραστηριότητές του. Έτσι τα δυναμικά στοιχεία (dynamics), τα στοιχεία του χώρου και του ρυθμού και η απορρέουσα φόρμα και το ύφος, είναι αξεχώριστα από την ανθρώπινη συμπεριφορική διαδικασία που τα παράγει.
- είναι αυτός ο λόγος που εντυπωσιάζει και μπορεί επίσης αναφορικά και με άλλες μορφές της ανθρώπινης συμπεριφοράς να εξεταστεί αντικειμενικά, με συστηματικές παρατηρήσεις και αναλύσεις

(Hanna, 1999)

Επιλεγμένες έννοιες & γνωρίσματα του χορού

Ο χορός:

- είναι ένα **σκιαγράφημα** που έλκει την **καταγωγή** του από την **επικοινωνία** με τη ζωή, **εστιασμένος** σ' εκείνα τα πλεονεκτικά δυναμικά σχήματα που ζωντάνεψαν συχνά και με επιτυχία την καθημερινή δραστηριότητα των περισσότερων ανθρώπων...
- Τα χορομετρικά (χαρακτηριστικά) αναλύουν τη θέση ότι, ο χορός, είναι το περισσότερο επαναλαμβανόμενο **διαρκές** και τυπικά **οργανωμένο σύστημα σωματικής επικοινωνίας** που παρουσιάζεται στον πολιτισμό

(Lomax et. al., 1968, 1972)

Εθνογραφία & χορός

Η «εθνογραφία του χορού»:

- Αποτελεί **ανθρωπολογική προσέγγιση** που μελετά τον χορό στο **κοινωνικό και πολιτισμικό** του πλαίσιο.
- Εξετάζει τα **χορευτικά μοτίβα**, τους **συμβολισμούς**, τις **σημασίες** και τον **ρόλο** του χορού στις **κοινότητες** και στους **πολιτισμούς**.
- Βασίζεται στην **επιτόπια**, «**πρόσωπο με πρόσωπο**» έρευνα σχετικά με τους **χορευτικούς φορείς** και τις **πρακτικές** τους μέσα στο **περιβάλλον** όπου **αναπτύσσονται** (Daniel, 2019).
- Στο πλαίσιο αυτής της **ποιοτικής** και **μακροχρόνιας** διαδικασίας, **μελετώνται** οι **χορευτικές πρακτικές**, οι **συμμετέχοντες** και οι **κοινωνικές, πολιτισμικές και πνευματικές διαστάσεις** του χορού.
- Εξετάζονται **λειτουργίες** του, όπως η **εκφραστική, κοινωνική, θρησκευτική και θεραπευτική**, αλλά και η **σχέση** του με την **εξουσία**, το **φύλο**, την **ταυτότητα**, την **επικοινωνία**, τη **μουσική**, την **τελετουργία** και τον **χώρο** (Saper, 1976· Royce, 1977· Roth, 1982· Daniélou, 1984· Larkin, 1991).
- Σήμερα, οι προσεγγίσεις αυτές **συνδέονται** όλο και περισσότερο με την **παγκοσμιοποίηση**, τις **μετακινήσεις πληθυσμών** και τις **μεταβαλλόμενες ταυτότητες**.

Εθνογραφία & χορός

Η «χορευτική εθνογραφία»:

- Προσεγγίζει τον χορό ως **επιτελεστική τέχνη** και βασίζεται στην **άμεση παρατήρηση** και **καταγραφή** της χορευτικής δράσης μέσα στις κοινότητες (Buckland, 1999).
- Εστιάζει στην **ανάλυση** των **κοινωνικών** και **πολιτισμικών πρακτικών** που σχετίζονται με τον χορό, απαιτώντας από τον ερευνητή να βρεθεί στο πεδίο, να **παρατηρήσει** τους χορευτές και να **κατανοήσει** τη **σύνδεση** του **χορού** με την **κοινωνία** και τον **πολιτισμό** τους (Royce, 1977, 2002).

Η διαδικασία περιλαμβάνει δύο στάδια:

- Την **επιτόπια έρευνα** και τη **δημιουργία ερευνητικού υλικού**, όπως άρθρα, μονογραφίες, φωτογραφίες, ταινίες ή σημειογραφικές καταγραφές, που **αποτυπώνουν** την **εμπειρία** της **έρευνας** (Gore, 1999).

Εθνογραφία & χορός

Η εθνογραφία του χορού:

- Εξετάζει επίσης τον ρόλο του χορού στη διατήρηση και μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και τις επιδράσεις του στην ψυχολογία, την ταυτότητα, τη συναισθηματική έκφραση και την κοινωνική συνοχή (Κοσμάτου, 2022; Neveu Kringelbach, 2019; Δαλκαβούκης, 2022).
- Κεντρικά ερωτήματα αφορούν τις διαφορές των χορευτικών πρακτικών ανάμεσα στους πολιτισμούς, τον ρόλο του χορού στην επικοινωνία και την ταυτότητα, καθώς και τις μεταβολές που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση και η κοινωνική αλλαγή. Μέσα από αυτά τα ερωτήματα, η εθνογραφία του χορού συμβάλλει στην κατανόηση της ανθρώπινης εμπειρίας και προωθεί τον διαπολιτισμικό διάλογο και τον σεβασμό στην πολιτισμική ποικιλομορφία (Μάνος, 2022).
- Τα τελευταία χρόνια, η εθνογραφική έρευνα στον χορό έχει ανανεωθεί σημαντικά, μέσα από σύγχρονες συλλογές κειμένων και επιτόπιες μελέτες από διαφορετικές περιοχές του κόσμου (Markula, 2018).

Εθνογραφία & χορός

Οι νέες εθνογραφίες:

- Απομακρύνονται από παλαιότερες αντιλήψεις περί «εξωτικών» ή «πρωτόγονων» κοινοτήτων και προσεγγίζουν τον χορό ως πεδίο που αντανακλά την παγκοσμιοποίηση, την αποαποικιοποίηση και τις σύγχρονες διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις (Neveu, Kringelbach & Skinner, 2012; Παπακώστας, 2022; Skinner, 2024).
- Παράλληλα, προτείνουν νέους τρόπους ανάλυσης και παρουσίασης των πολιτισμικών φαινομένων, προσαρμοσμένους στις σύγχρονες κοινωνικές πραγματικότητες (Καραμπαμπάς, 2022).

Συνολικά, οι σύγχρονες εθνογραφίες του χορού εκφράζουν μια πιο ανοιχτή, πολυπολιτισμική και αναστοχαστική προσέγγιση της ανθρωπολογικής έρευνας.

Θεωρητικές προσεγγίσεις στον χορό, την ταυτότητα και τον τουριστικό μετασχηματισμό

➤ Ο ελληνικός παραδοσιακός χορός αποτελεί έναν από τους πλέον ισχυρούς φορείς πολιτισμικής έκφρασης και συλλογικής μνήμης.

➤ Στην ελληνική περίπτωση, ο χορός λειτουργεί ως:

✓ βασικός μηχανισμός συγκρότησης της τοπικής ταυτότητας,

✓ ενσωματώνοντας ιστορικές εμπειρίες,

✓ κοινωνικές ιεραρχίες και

✓ πολιτισμικές αξίες (Τυροβολά, 1994; Leontis, 2020).

➤ Ως ενσώματη πρακτική, ο χορός δεν αποτελεί απλώς μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης, αλλά:

✓ πεδίο κοινωνικής δράσης και

✓ συμβολικής επικοινωνίας,

όπου διαμορφώνονται και αναπαράγονται ταυτότητες (Kaerpler, 2000; Royce, 2002).

Θεωρητικές προσεγγίσεις στον χορό, την ταυτότητα και τον τουριστικό μετασχηματισμό

- Η ανάπτυξη του τουρισμού, ιδίως από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, επέφερε σημαντικές μεταβολές στη λειτουργία και τη μορφή των παραδοσιακών χορών.
- Ο χορός μεταφέρθηκε από το κοινοτικό περιβάλλον σε σκηνικά και τουριστικά συμφραζόμενα, μεταβαίνοντας από συμμετοχική πρακτική σε θεαματικό προϊόν (MacCannell, 1976; Kirshenblatt-Gimblett, 1998).
- Η μετάβαση αυτή δεν αφορά μόνο τη μορφή της χορευτικής πράξης, αλλά:
 - ✓ και τις κοινωνικές της λειτουργίες,
 - ✓ καθώς και τους τρόπους με τους οποίους βιώνεται και νοηματοδοτείται από τους ίδιους τους φορείς της (Cohen, 1988).

Θεωρητικές προσεγγίσεις στον χορό, την ταυτότητα και τον τουριστικό μετασχηματισμό

- Στην εθνοχορολογία, ο χορός δεν θεωρείται απλώς αισθητική πρακτική, αλλά σύστημα συμβολικής επικοινωνίας, ενταγμένο σε συγκεκριμένα κοινωνικά συμφραζόμενα, ενώ ως ενσώματη γνώση μεταδίδει αξίες, σχέσεις και συλλογικές μνήμες (Kaerpler, 2000; Royce, 2002; Csordas, 1990).
- Η έννοια της **επιτελεστικότητας** αποτελεί βασικό εργαλείο κατανόησης, καθώς ο χορός δεν αναπαριστά απλώς την ταυτότητα, αλλά τη συγκροτεί μέσα από επαναληπτικές πρακτικές και συνεχή διαπραγμάτευση (Butler, 1990; Hall, 1996).
- Παράλληλα, η **ανάπτυξη του τουρισμού μετασχηματίζει τον χορό από συμμετοχική δραστηριότητα σε θεαματική αναπαράσταση**, με τη «**σκηνοθετημένη αυθεντικότητα**» να αναδεικνύει την προσαρμογή των πρακτικών στις προσδοκίες του κοινού, ενώ η αυθεντικότητα νοείται ως **πολλαπλή και βιωματική** (MacCannell, 1976; Cohen, 1988; Wang, 1999).
- Στο πλαίσιο της **παγκοσμιοποίησης**, οι χορευτικές πρακτικές μετασχηματίζονται μέσω **υβριδικότητας και πολιτισμικής διαπραγμάτευσης**, ενώ η «**επινοημένη παράδοση**» δείχνει την **ανακατασκευή τους σε σύγχρονες συνθήκες** (Appadurai, 1996; Robertson, 1995; Hobsbawm & Ranger, 1983).

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

- Ο χορός λειτουργεί ως «ζωντανή μνήμη»:
 - ✓ Συνδέει το παρελθόν με το παρόν
 - ✓ Συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτισμικής συνέχειας.
- Ο χορός και η μουσική αποτελούν δυναμικές μορφές πολιτισμικής έκφρασης,
 - ✓ η συλλογική μνήμη διατηρείται και επαναπροσδιορίζεται,
 - εξασφαλίζοντας τη συνέχεια και την ανανέωση της πολιτισμικής ταυτότητας.

(Hnaraki, 2012)

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

Σε ιστορικό επίπεδο οι χοροί:

- Φέρουν εγγεγραμμένες αναφορές σε συγκεκριμένες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.
- Δεν αποτελούν απλώς κινησιολογικές φόρμες, αλλά ενσωματώνουν αφηγήσεις που σχετίζονται με την αντίσταση, την ανδρεία και τη συλλογική ταυτότητα.
- Ορισμένοι χοροί έχουν συνδεθεί με επαναστατικά συμφραζόμενα και πολεμικές παραδόσεις, λειτουργώντας ως συμβολική αναπαράσταση της αντίστασης και της ανδρικής ταυτότητας.
- Μέσα από την επιτέλεσή τους, το σώμα καθίσταται φορέας ιστορικής εμπειρίας, μετατρέποντας τη μνήμη σε βιωματική πράξη.

(Hnaraki, 2012)

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

- Ο χορός επιτελεί καθοριστικό ρόλο στη συγκρότηση και αναπαραγωγή των κοινωνικών δομών.
- Στο πλαίσιο των παραδοσιακών γλεντιών και των εορταστικών περιστάσεων, η οργάνωση του χορού (η σειρά των χορευτών, η θέση στον κύκλο, η δυνατότητα πρωτοχορευτή):
 - ✓ αντανακλά και αναπαράγει κοινωνικές ιεραρχίες,
 - ✓ έμφυλους ρόλους και
 - ✓ σχέσεις εξουσίας.
- Η συμμετοχή στον χορό δεν είναι ουδέτερη, αλλά ρυθμίζεται από άτυπους κανόνες που καθορίζουν τη θέση του ατόμου στην κοινότητα.
 - ✓ ο χορός λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικής οργάνωσης
 - ✓ ενίσχυσης της συνοχής,
 - ✓ συγκρότηση του συλλογικού «ανήκειν».

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

Η σημασία του χορού ως **κοινωνικής πρακτικής** αναδεικνύεται και μέσα από την έννοια της «**ενσώματης μνήμης**».

➤ Οι κοινωνίες διατηρούν και μεταδίδουν τη μνήμη,

✓ όχι μόνο μέσω αφηγήσεων,

✓ επαναλαμβανόμενων σωματικών πρακτικών.

➤ Στον χορό, η γνώση:

✓ δεν μεταδίδεται αποκλειστικά λεκτικά,

✓ ενσωματώνεται στο σώμα με

- τη συμμετοχή,
- την επανάληψη και
- τη βιωματική εμπλοκή.

Έτσι, ο χορός λειτουργεί ως μέσο μεταβίβασης πολιτισμικών προτύπων και αξιών από γενιά σε γενιά.

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

- Οι χορευτικές φόρμες διατηρούν ένα σχετικό βαθμό σταθερότητας ως προς το νόημά τους, ακόμη και όταν μεταβάλλεται το πλαίσιο επιτέλεσης.
- Οι χοροί έχουν αποκρυσταλλώσει συγκεκριμένα νοήματα μέσα από μακροχρόνιες ιστορικές διαδικασίες, τα οποία εγγράφονται τόσο στη μορφή όσο και στην ονομασία τους (Ζωγράφου, 2003).

Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει τη **διττή φύση** του κρητικού χορού:

- ✓ αφενός ως φορέα συνέχειας και
- ✓ αφετέρου ως δυναμικό πεδίο προσαρμογής και επανανοηματοδότησης.

Ο χορός ως φορέας ταυτότητας

➤ Ο χορός μπορεί να ιδωθεί ως ένα πολυεπίπεδο πολιτισμικό φαινόμενο, όπου συνυφαίνονται:

- ✓ η ιστορία,
- ✓ η κοινωνική οργάνωση και
- ✓ η ενσώματη εμπειρία.

Ο χορός από την κοινότητα στη σκηνή

- Η μεταφορά του χορού από τη κοινότητα στη σκηνή συνιστά έναν βαθύ πολιτισμικό μετασχηματισμό, ο οποίος επηρεάζει τόσο τη μορφή όσο και τη λειτουργία του.
- Στο κοινοτικό του πλαίσιο, ο χορός αποτελεί μια συμμετοχική πρακτική:
 - ✓ άρρηκτα συνδεδεμένη με τον κύκλο της ζωής και του χρόνου,
 - ✓ ενσωματωμένη σε κοινωνικές περιστάσεις όπως:
 - τα γλέντια,
 - οι εορτές και
 - οι τελετουργίες.
- Στη σκηνική του εκδοχή, αποσπάται από το φυσικό του περιβάλλον και ανασυντίθεται ως θεαματική αναπαράσταση, προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις ενός εξωτερικού κοινού.
- Η διαδικασία αυτή συνεπάγεται τυποποίηση των κινήσεων, αισθητικοποίηση της χορευτικής πράξης και μετατόπιση της έμφασης από τη συμμετοχικότητα προς τη θέαση.

Ο χορός από την κοινότητα στη σκηνή

➤ Ο χορός μετατρέπεται σε «παράσταση»:

✓ Σαφής διάκριση μεταξύ εκτελεστών και θεατών.

✓ Εντάσσεται σε ένα πλαίσιο πολιτισμικής κατανάλωσης.

➤ Η πολιτισμική πρακτική από μέσο κοινωνικής συνοχής αναπαραστατικό προϊόν ώστε:

✓ να είναι αναγνώσιμο,

✓ σύντομο και

✓ αισθητικά ελκυστικό.

(Dean MacCannell, 1976)

Ο χορός από την κοινότητα στη σκηνή

- Η σκηνοποίηση του χορού συνδέεται άμεσα με την έννοια της «επινοημένης παράδοσης».
- Πολλές από τις μορφές που παρουσιάζονται ως «παραδοσιακές» αποτελούν στην πραγματικότητα σύγχρονες ανακατασκευές, οι οποίες δημιουργούνται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες της τουριστικής αγοράς και της πολιτισμικής προβολής.
- Ενισχύονται συγκεκριμένα στερεότυπα.
- Επιλέγονται συγκεκριμένα στοιχεία και
- Προβάλλεται μια ιδεατή, συχνά εξιδανικευμένη εικόνα της παράδοσης.

(Eric Hobsbawm, 1983)

Ο χορός από την κοινότητα στη σκηνή

➤ Η διαδικασία αυτή δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε απώλεια της παράδοσης, αντίθετα, αναδεικνύει τον δυναμικό χαρακτήρα της, καθώς ο χορός μετατρέπεται σε πεδίο διαπραγμάτευσης μεταξύ:

- ✓ παρελθόντος και παρόντος,
- ✓ τοπικού και παγκόσμιου,
- ✓ βιωματικής εμπειρίας και σκηνικής αναπαράστασης.

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

- Η ένταξη του χορού στο πλαίσιο του τουρισμού συνιστά έναν πολυδιάστατο μετασχηματισμό, ο οποίος επηρεάζει
 - ✓ τη μορφή της χορευτικής πρακτικής,
 - ✓ τη λειτουργία,
 - ✓ το νόημα και
 - ✓ τον τρόπο με τον οποίο αυτή βιώνεται και ερμηνεύεται.
- Η μετάβαση από το κοινοτικό στο σκηνικό και στο τουριστικό πλαίσιο συνεπάγεται μια θεμελιώδη αλλαγή.
- Ο χορός από συμμετοχική κοινωνική πρακτική γίνεται αντικείμενο θέασης.
- Η εξέλιξη αυτή οδηγεί:
 - ✓ σε σαφή διάκριση μεταξύ χορευτή και θεατή,
 - ✓ περιορίζει τη συμμετοχικότητα και ενισχύει τη θεαματικότητα,
 - ✓ συμβάλλει στην αισθητικοποίηση της χορευτικής πράξης.

(Dean MacCannell, 1976)

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

- Στο πλαίσιο των τουριστικών παραστάσεων, ο χορός υπόκειται σε διαδικασίες τυποποίησης και κανονικοποίησης. Οι χορογραφίες οργανώνονται:
- ✓ με σαφή δομή,
 - ✓ χρονικούς περιορισμούς
 - ✓ συγκεκριμένα αισθητικά πρότυπα,
 - ✓ περιορίζοντας τον αυτοσχεδιασμό και
 - ✓ ενισχύοντας την ομοιομορφία της εκτέλεσης.

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

- Κεντρικό ζήτημα στον τουριστικό μετασχηματισμό αποτελεί η έννοια της «**αυθεντικότητας**».
- Η «**σκηνοθετημένη αυθεντικότητα**» (Dean MacCannell, 1976) αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι πολιτισμικές πρακτικές παρουσιάζονται ως «αυθεντικές», ενώ στην πραγματικότητα είναι οργανωμένες και προσαρμοσμένες στις προσδοκίες των επισκεπτών.
- Η «αυθεντικότητα» δεν είναι μονοσήμαντη έννοια.
 - ✓ αντικειμενική,
 - ✓ κατασκευασμένη και
 - ✓ βιωματική αυθεντικότητα (Cohen, 1988; Wang (1999).
- Στον χορό, η «αυθεντικότητα» δεν αφορά μόνο τη μορφή της επιτέλεσης, αλλά και την εμπειρία των συμμετεχόντων, οι οποίοι ενδέχεται να **βιώνουν** τον χορό ως «αυθεντικό» ακόμη και σε **σκηνικά ή τουριστικά συμφραζόμενα**.

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

Η ένταξη του χορού στο τουριστικό σύστημα συνεπάγεται, παράλληλα, τη μετατροπή του σε πολιτισμικό προϊόν.

➤ Οι χορευτικές παραστάσεις:

✓ προσαρμόζονται στις ανάγκες της αγοράς,

✓ γίνονται πιο σύντομες,

✓ πιο εντυπωσιακές και

✓ πιο εύληπτες για το κοινό,

ενισχύοντας τη θεαματική τους διάσταση.

➤ Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται και ο χορευτικός τουρισμός (Γκρίμπα, 2023), ως ειδική μορφή πολιτιστικού τουρισμού (Smith, 2015), όπου ο χορός δεν αποτελεί απλώς στοιχείο της εμπειρίας, αλλά βασικό κίνητρο ταξιδιού.

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

- Εντάσσεται ευρύτερα στο πεδίο της πολιτισμικής οικονομίας, όπου τα πολιτισμικά αγαθά αποκτούν εμπορική και συμβολική αξία (Throsby, 2001).
- Ο χορός μετατρέπεται σε αντικείμενο ανταλλαγής, εντασσόμενος σε δίκτυα παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης.
- Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί νέες σχέσεις εξουσίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, όπως:
 - ✓ οι χορευτές,
 - ✓ οι δάσκαλοι,
 - ✓ οι διοργανωτές και
 - ✓ η τουριστική βιομηχανία
- Ταυτόχρονα επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ο χορός:
 - ✓ παράγεται,
 - ✓ παρουσιάζεται και
 - ✓ βιώνεται.

Σκηνοποίηση και τουριστικός μετασχηματισμός

- Ο τουριστικός μετασχηματισμός του χορού δεν μπορεί να ιδωθεί μονοδιάστατα ως διαδικασία απώλειας της παράδοσης.
- Συνιστά ένα σύνθετο πεδίο διαπραγμάτευσης, όπου η θεαματικότητα, η «αυθεντικότητα» και η εμπορευματοποίηση συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν.
- Μέσα από αυτή τη διαδικασία, ο χορός ανακατασκευάζεται συνεχώς, αντανakλώντας τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της σύγχρονης πολιτισμικής πραγματικότητας και προετοιμάζοντας το έδαφος για νέες μορφές ταυτότητας και έκφρασης.

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

➤ Ταυτότητα:

- ✓ δυναμική και διαρκώς μεταβαλλόμενη διαδικασία,
 - ✓ συγκροτείται μέσα από αλληλεπιδράσεις, σχέσεις και ροές πληροφορίας εντός των κοινωνικών ομάδων (Dankworth & David, 2014; Shay, 2023).
 - ✓ δεν αποτελεί στατικό σύνολο χαρακτηριστικών,
 - ✓ ανοιχτό σύστημα, στο οποίο τα επιμέρους στοιχεία αλληλοεπηρεάζονται και επαναπροσδιορίζονται.
- Η διαμόρφωσή της κινείται σε πολλαπλά επίπεδα, αναδεικνύοντας τον πολυεπίπεδο χαρακτήρα της πολιτισμικής συγκρότησης (Hall, 1996; Neveu-Kringelbach & Skinner, 2012).

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Η πολιτισμική ταυτότητα δεν προϋπάρχει ως δεδομένη, αλλά συγκροτείται μέσα από διαδικασίες επιτέλεσης και διαπραγμάτευσης.
- Η ταυτότητα είναι αποτέλεσμα συνεχούς ανακατασκευής, η οποία διαμορφώνεται μέσα από τη σχέση του παρελθόντος με το παρόν (Hall, 1996).
- Ο χορός, ως ενσώματη και επιτελεστική πρακτική, λειτουργεί ως κατεξοχήν πεδίο, όπου αυτή η διαδικασία καθίσταται ορατή.
- Μέσα από την επιτέλεσή του, η παράδοση δεν αναπαράγεται απλώς, αλλά επανανοηματοδοτείται, επιτρέποντας τη συνύπαρξη διαφορετικών εκδοχών της (Butler, 1990; Csordas, 1990).

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Η ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας συνδέεται άμεσα με ευρύτερες κοινωνικές και ιστορικές μεταβολές.
- Στη διάχυση νέων πολιτισμικών προτύπων συνέβαλαν:
 - ✓ η αλλαγή των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, ιδιαίτερα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο,
 - ✓ η ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας, καθώς και
 - ✓ η εντατικοποίηση των πολιτισμικών ανταλλαγών, (Appadurai, 1996).
- Παράλληλα, η εμφάνιση του φολκλορικού φαινομένου και η οργάνωση αναβιωτικών ή τουριστικών εκδηλώσεων οδήγησαν στην αναδιαμόρφωση της χορευτικής πρακτικής, συχνά μέσα από διαδικασίες επιλογής και ανακατασκευής της «παράδοσης» (Hobsbawm & Ranger, 1983).

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Ο χορός αναδεικνύεται ως πεδίο διαπραγμάτευσης ταυτότητας, όπου το τοπικό συναντά το παγκόσμιο και η παράδοση επαναπροσδιορίζεται μέσα από νέες συνθήκες.
- Οι σκηνικές και τουριστικές μορφές επιτέλεσης δεν λειτουργούν απλώς ως εξωτερικές επιρροές, αλλά ενσωματώνονται στην ίδια την κοινοτική πρακτική, συμβάλλοντας στον μετασχηματισμό της.
- Η ταυτότητα δεν είναι ούτε «αυθεντική», ούτε κατασκευασμένη με απόλυτους όρους, αλλά διαμορφώνεται μέσα από συνεχή διαπραγμάτευση.

(Cohen, 1988; MacCannell, 1976)

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Η σύγχρονη χορευτική ταυτότητα μπορεί, επομένως, να ιδωθεί ως υβριδική, καθώς συνδυάζει στοιχεία της παραδοσιακής πρακτικής με σύγχρονες επιρροές που προέρχονται:
 - ✓ μέσα μαζικής επικοινωνίας,
 - ✓ την παγκοσμιοποίηση και
 - ✓ τις αισθητικές απαιτήσεις της σκηνης.
- Η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε διαδικασίες πολιτισμικής υβριδικότητας, όπου το τοπικό και το παγκόσμιο αλληλεπιδρούν.
- Στον χορό, η υβριδικότητα αυτή εκφράζεται μέσα από τη **συνύπαρξη της συλλογικότητας με την επιδεικτική αισθητική και της βιωματικής εμπειρίας με τη σκηνική αναπαράσταση.**

(Appadurai, 1996)

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή διαδραματίζουν και οι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι λειτουργούν ως θεσμοί διαμεσολάβησης μεταξύ παράδοσης και σύγχρονων αναγκών.
 - ✓ Από τη μία πλευρά, συμβάλλουν στη διατήρηση και διάδοση του χορευτικού ρεπερτορίου και
 - ✓ από την άλλη, επιλέγουν, τυποποιούν και διδάσκουν συγκεκριμένες εκδοχές του,
 - ✓ αναπαράγοντας ταυτόχρονα ιδεολογίες γύρω από την αυθεντικότητα και την παράδοση.

(Shay, 2002)

Χορός: Ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας

- Η ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας στον χορό αναδεικνύει τον δυναμικό χαρακτήρα της πολιτισμικής εμπειρίας.
- Ο χορός λειτουργεί ως πεδίο όπου η παράδοση, η επιτελεσματικότητα, ο τουρισμός και η παγκοσμιοποίηση συναντώνται, παράγοντας νέες μορφές ταυτότητας που οι κοινότητες δεν υφίστανται παθητικά, αλλά βιώνουν, διαπραγματεύονται και επιτελούν ως μέρος της σύγχρονης πολιτισμικής τους πραγματικότητας.

Συζήτηση

- Ο χορός ως φορέας ταυτότητας αποτελεί πολυεπίπεδο πολιτισμικό φαινόμενο, του οποίου οι σύγχρονοι μετασχηματισμοί συνδέονται ιδιαίτερα με την τουριστικοποίηση και τον επαναπροσδιορισμό των παραδοσιακών νοημάτων σε νέα πολιτισμικά και οικονομικά συμφραζόμενα.
- Ο συμμετοχικός χαρακτήρας του χορού βασίζεται στη συλλογική εμπειρία και την ενεργή συμμετοχή χωρίς διάκριση εκτελεστών και θεατών, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και την πολιτισμική ταυτότητα. Αντίθετα, ο παραστασιακός χορός απευθύνεται σε κοινό, με έμφαση στην αισθητική, την τεχνική και τη σκηνική παρουσίαση (Nahachewsky, 1995), διάκριση που συνδέεται με την «πρώτη» και «δεύτερη» ύπαρξη του χορού (Κουτσούμπα, 2010).

Συζήτηση

- Μέσα από την **επιτελεστικότητα** (Butler, 1990), ο σκηνικός χορός δεν αναπαράγει απλώς την παράδοση αλλά τη **μετασχηματίζει**, **αντανακλώντας** σύγχρονες κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες. Η **μετάβαση** από την **κοινότητα** στη **σκηνή** λειτουργεί **αμφίδρομα**, καθώς οι **σκηνικές πρακτικές επανεισάγονται** στην **κοινότητα**, **συμβάλλοντας** στον **συνεχή μετασχηματισμό** της **χορευτικής ταυτότητας**.
- Στο **τουριστικό πλαίσιο**, η **χορευτική παράσταση** είναι **πλήρως σχεδιασμένη**, **χωρίς περιθώρια τυχαιότητας** (Vail, 2003), **οδηγώντας** σε μια **«κανονικοποιημένη παράδοση»**, όπου **περιορίζονται** οι **τοπικές εκδοχές** και **προβάλλεται** μια **περισσότερο ενοποιημένη** και **αναγνωρίσιμη** **εικόνα** του **χορού**.

Συμπεράσματα

- Ο τουριστικός μετασχηματισμός επηρεάζει τον χορό, όχι μόνο ως σκηνική αναπαράσταση αλλά και ως βιωμένη κοινοτική πρακτική, συμβάλλοντας στην ανακατασκευή της χορευτικής ταυτότητας.
- Αναδεικνύεται η σχέση μεταξύ τουρισμού και παράδοσης δεν είναι μονοδιάστατη ούτε γραμμική, αλλά χαρακτηρίζεται από δυναμικές αλληλεπιδράσεις και συνεχείς διαπραγματεύσεις.
- Σε αντίθεση με την αντίληψη που θέλει τον τουρισμό να οδηγεί αναπόφευκτα σε απώλεια της παράδοσης, σύμφωνα με την τάση της σύγχρονης «χορευτικής εθνογραφίας» ο τουριστικός μετασχηματισμός μπορεί να λειτουργήσει και ως μηχανισμός παραγωγής νέων μορφών πολιτισμικής έκφρασης.

Συμπεράσματα

Ο τουριστικός μετασχηματισμός επηρεάζει ουσιαστικά τον χορό, όχι μόνο ως σκηνική αναπαράσταση αλλά και ως βιωμένη κοινοτική πρακτική. Η μετάβαση από το κοινοτικό στο σκηνικό και τουριστικό πλαίσιο μεταβάλλει τη μορφή, τη λειτουργία και το νόημα της χορευτικής πράξης, οδηγώντας σε διαδικασίες τυποποίησης, θεαματικοποίησης και ανακατασκευής της παράδοσης.

Ωστόσο, η σχέση τουρισμού και παράδοσης δεν εμφανίζεται μονοδιάστατη· οι σκηνικές μορφές επιτέλεσης δεν παραμένουν εξωτερικές προς την κοινότητα, αλλά επανεισάγονται σε αυτήν, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι φορείς του χορού βιώνουν και νοηματοδοτούν την πολιτισμική τους ταυτότητα.

Συμπεράσματα

Επομένως, η σύγχρονη χορευτική ταυτότητα αναδεικνύεται, ως δυναμική, επιτελεστική και υβριδική, διαμορφούμενη μέσα από τη συνεχή αλληλεπίδραση παράδοσης, τουρισμού και σύγχρονων πολιτισμικών επιρροών.

Ο χορός λειτουργεί τελικά ως ένα ζωντανό πεδίο πολιτισμικής διαπραγμάτευσης και δημιουργίας, όπου η παράδοση δεν διατηρείται παθητικά, αλλά μετασχηματίζεται και επανανοηματοδοτείται διαρκώς, διατηρώντας ενεργή τη συλλογική μνήμη και την πολιτισμική συνέχεια της κοινότητας μέσα στις συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γκαρτζονίκα-Κώτσικα, Ε. (2012). Πολιτισμική ομογενοποίηση και εκπαίδευση: Το παράδειγμα του ελληνικού παραδοσιακού χορού. Στο Ε. Γ. Αυδίκος (Επιμ.), *Λαογραφικές αναγνώσεις στην Ελλάδα και την Τουρκία* (σσ. 483–538). Αθήνα, Ελλάδα: Πεδίο.
- Γκαρτζονίκα-Κώτσικα, Ε. (2016). *Ο ελληνικός παραδοσιακός χορός στην εκπαίδευση*. Αθήνα, Ελλάδα: Πεδίο.
- Γκουτσίδη, Ι. (2004). Κοινωνική αλλαγή και παραδοσιακός χορός: Το παράδειγμα του Νέου Μοναστηριού. Στο Ε. Γ. Αυδίκος, Ρ. Λουτζάκη, & Χρ. Παπακώστας (Επιμ.), *Χορευτικά ετερόκλητα* (σσ. 139–162). Αθήνα, Ελλάδα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τυροβολά, Β. (1994). *Ελληνικός παραδοσιακός χορός*. Αθήνα.
- Γκρίμπα, Ε. (2023). Χορευτικός τουρισμός και πολιτιστική διαχείριση. Στο Χ. Κοκκώσης, Π. Τσάρτας, & Ε. Γκρίμπα, *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού* (2η έκδ.). Εκδόσεις Κριτική.
- Καραϊσκού, Χ., & Μαυραγάνη, Ε. (2020). Η επίδραση των φεστιβάλ παραδοσιακού χορού ως πολιτιστική εμπειρία στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. *Journal of Sports and Leisure Management*, 17, 29–45.
- Εφεντάκη, Κ., & Φιλίππου, Φ. (2021). Κίνητρα συμμετοχής σε σεμινάρια παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα. Στο 55ο Παγκόσμιο Συνέδριο για την Έρευνα του Χορού (σελ. 1–17). Αθήνα.
- Συλλογικό Έργο (2022). Χορευτικοί πολιτισμοί: Παγκοσμιοποίηση, τουρισμός και ταυτότητα στην ανθρωπολογία του χορού (Ν. Πουλάκης, Επιμ.). Εκδόσεις Κλειδάριθμος. Εκδόσεις Κλειδάριθμος
- Κουτσούμπα, Μ. Ι. (2010). Η διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού σε σύγχρονα εκπαιδευτικά πλαίσια. Στο Η. Σ. Δήμας, Β. Κ. Τυροβολά, & Μ. Ι. Κουτσούμπα, *Ελληνικός παραδοσιακός χορός: Θεωρήσεις για το λόγο, τη γραφή και τη διδασκαλία του* (σελ. 101–142). [Εκδοτική παραγωγή/Διάθεση: e-book ή αυτοέκδοση].
- Λυκεσάς, Γ. (2002). *Η διδασκαλία των ελληνικών παραδοσιακών χορών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με τη μέθοδο της μουσικοκινητικής αγωγής* (Διδακτορική διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Λυκεσάς, Γ. (2010). Ο ελληνικός παραδοσιακός χορός στη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία. *Χορεύω*, 11, 32–34.
- Ζωγράφου, Μ. (2003). Ο χορός στην ελληνική παράδοση. *Art Work*.
- Τσουβαλά, Μ. (2008). Η «τέχνη του χορού» στην εκπαίδευση: Το ενδιάμεσο μοντέλο διδασκαλίας και η συμβολή του στην εκπαιδευτική πράξη. *Ελληνική Επιστήμη του Χορού*, 2(2), 58–69. Ανακτήθηκε από Ελληνική Επιστήμη του Χορού

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative research*, 15(2), 219-234.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: A practical guide*.
- Buckland, T. (Ed.). (1999). *Dance in the field: Theory, methods and issues in dance ethnography*. London: Macmillan.
- Buckland, T. J. (Ed.). (2007). *Dancing from past to present: Nation, culture, identities*. Univ of Wisconsin Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3), 371–386.
- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among five approaches*. SAGES Publication.
- Csordas, T. J. (1990). Embodiment as a paradigm for anthropology. *Ethos*, 18(1), 5–47.
- Dankworth, L. E., & David, A. R. (2014). Introduction: global perspectives in ethnographic fieldwork, theory, and the representation of traditional dance. In *Dance Ethnography and Global Perspectives: Identity, Embodiment and Culture* (pp. 1-10). London: Palgrave Macmillan UK.
- Dankworth, L., & David, A. (Eds.). (2014). *Dance ethnography and global perspectives: Identity, embodiment and culture*. Springer.
- Hall, S. (1996). Who needs identity? In S. Hall & P. du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 1–17). London: Sage.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3rd ed.). London: Routledge.
- Maria Hnaraki (2012). *Cretan music: Unraveling Ariadne's thread*. Athens: Kedros

Βιβλιογραφία

- Hanna, L. (1999). *Partnering dance and education: Intelligent moves for changing times*. United Kingdom: Human Kinetics.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaeppler, A. L. (1999). The mystique of fieldwork. In *Dance in the field: Theory, methods and issues in dance ethnography* (pp. 13-25). London: Palgrave Macmillan UK.
- Kaeppler, A. L. (2000). Dance ethnology and the anthropology of dance. *Dance Research Journal*, 32(1), 116–125.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1998). *Destination culture: Tourism, museums, and heritage*. Berkeley: University of California Press.
- Koutsouba, M. (1999). ‘Outsider’ in an ‘Inside’ World, or Dance Ethnography at Home. In *Dance in the Field: Theory, Methods and Issues in Dance Ethnography* (pp. 186-195). London: Palgrave Macmillan UK.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. sage.
- Leontis, A. (2020). *Topographies of Hellenism: Mapping the homeland*. Cornell University Press.
- Lomax, A., Bartenieff, I., & Paulay, F. (1968). Dance style and culture. Στο A. Lomax (Επιμ.), *Folk song style and culture* (σσ. 222–247). Washington, DC: American Association for the Advancement of Science.
- Lomax, A. (1972). Brief progress report: Cantometrics–Choreometrics projects. *Yearbook of the International Folk Music Council*, 4, 138–145.
- MacCannell, D. (1976). *The tourist: A new theory of the leisure class*. New York: Schocken Books.
- Nahachewsky, A. (1995). Participatory and Presentational Dance as Ethnochoreological Categories. *Dance Research Journal*, 27, pp. 1-15. Congress on Research in Dance.
- Neveu-Kringelbach, H., & Skinner, J. (2012). *Dancing Cultures: Globalisation, Tourism and Identity in the Anthropology of Dance*.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications
- Ravn, S. (2023). Integrating qualitative research methodologies and phenomenology—using dancers’ and athletes’ experiences for phenomenological analysis. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 22(1), 107-127.

Βιβλιογραφία

- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. In M. Featherstone et al. (Eds.), *Global modernities* (pp. 25–44). London: Sage.
- Royce, A. P. (2002). *The anthropology of dance*. Bloomington: Indiana University Press.
- Shay, A. (2002). *Choreographic politics: State folk dance companies, representation and power*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Shay, A. (2023). Folk Dance and the Creation of National Identities. *Staging the Folk*. Claremont: Palgrave Macmillan.
- Skinner, J. (2012). *The interview: An ethnographic approach*. London: Berg.
- Smith, M. K. (2015). *Issues in cultural tourism studies*. Routledge.
- Spradley, J. P. (1980). *Participant observation*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vail, J. (2003). Staging Sweden: A typology for folk dance in performance. *Scandinavian Studies*, 75 (1), pp. 89-102
- Wang, N. (1999). Rethinking authenticity in tourism experience. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 349–370.

Σας ευχαριστώ πολύ